

Liána smrti není droga, která ukazuje růžová prasátka, říká antropolog Horák

Denik.cz, 1. 5. 2016

Brno /ROZHOVOR/ – Do stavu blízkého smrti se sociální antropolog Miroslav Horák dostal, když ve výzkumu podstoupil tradiční amazonskou léčbu. Jak působí rostlinná směs zvaná ayahuasca vyzkoušel na vlastní kůži. Komunitu jejích uživatelů zkoumá v České republice i v Peru. Amazonie je již dlouhou dobu jeho srdeční záležitostí "Je to místo nabitě energií," tvrdí Horák.

Proč jezdíte do Amazonie?

Zabývám se léčbou drogově závislých tradiční amazonskou medicínou. Do severního Peru jsem jel dosud třikrát. Naposledy v roce 2014 se studenty, abych jim představil centrum Takiwasi, které se nachází v Tarapotu. Letos tam pojedou znovu, abych pokročil ve výzkumu toho, jak tradiční medicína účinkuje.

Co si představit, když řeknete tradiční amazonská medicína?

Třeba centrum Takiwasi, kde se od roku 1992 věnují léčbě závislostí a tamní vedení svůj přístup nazývá tradičním. Z historické perspektivy ale těch pětadvacet let není nic. Pátral jsem v literárních pramenech o archeologických nálezech a tradiční amazonská medicína je v Peru využívána až dva tisíce let. Používá rostlinná léčiva. O tradiční medicíně se mluví podobně jako o léčitelství u nás nebo ve Španělsku. Práce léčitele v Peru ale samozřejmě vypadá jinak, než jak ji dělá bylinkářka tady na jihomoravské vesnici.

Když se u nás zmíní léčitel, tak to často má až hanlivý význam jako pavěda. Jak je to v Peru?

Podobně. Peru je ale rozlohou mnohonásobně větší než Česká republika, takže tam najdete řadu forem léčitelství. Kromě léčitelů se i tam můžete setkat s všelijakými šarlatány. V současnosti je navíc o amazonskou medicínu velký zájem ze strany turistů, kteří se chtějí zúčastnit léčebných sezení. Dokonce se mluví o šamanském turismu.

O léčbě v Takiwasi jste napsal knihu. Můžete ji srovnat s českými léčebnými zařízeními?

Jedná se o terapeutickou komunitu a podobných u nás funguje dvanáct. Všeobecně vzato tam velké rozdíly nejsou. Od pěti ráno do oběda pacienti podstupují terapii prací, aby se o sebe naučili sami postarat. Odpoledne pak chodí na terapeutická sezení. Takiwasi je významné tím, že v Peru neexistuje oficiálně jiná léčebna, kde by se využívala při terapii závislostí rostlinná léčiva typická pro tradiční amazonskou medicínu v kombinaci s psychoterapií. Tamní společnost přitom na látky, co se zde používají, nenahlíží s pohrdáním a na rozdíl od naší země je vnímá jako legální.

Co si bere terapie z tradičních metod?

Pozoruhodné je, že amazonská medicína vychází z uctívání duchů přírody, takže při obřadech je léčitelé například vzývají proto, aby rostlina působila. Domorodá víra se v dnešní Amazonii

často prolíná s křesťanstvím. V Takiwasi ale nikdo nevyžaduje, aby pacienti na víru přistoupili. Potkal jsem se tam s buddhisty, jehovisty i ateisty.

Jak vypadá léčení v Takiwasi?

Léčebný program trvá standardně devět měsíců, ale dá se natáhnout na rok. Účast je samozřejmě dobrovolná. Program má čtyři fáze. Nejprve je pacient osm dní na samotce, poté se tři měsíce detoxikuje. Ve třetí fázi se snaží stát novým člověkem a od sedmého měsíce se klienti postupně vrací do běžného života. Chodí do práce, ale přespávají v léčebně a účastní se některých terapií. Ne každý pacient je pro tuto léčbu ale vhodný.

V této léčebně se věnují závislostem. Jaké drogy ohrožují lidi v Peru?

Největší problém představuje alkohol a marihuana. Třetí nejčastěji zneužívanou drogou je kokain. Uživatelé ho ale nešňupají, jako je tomu obvykle u nás. Typičtější je takzvaná kokainová pasta, což je vlastně odpadní produkt, který vzniká při výrobě kokainu. Tato pasta se kouří s tabákem. U dlouhodobých uživatelů takovéto jednání vyvolává vážné poškození mozku. V Takiwasi se na závislost nahlíží jako na příznak jiných, hlubších problémů, které nemusí být vůbec aktuální. Dívají se na ni tak, že člověk sešel z cesty při hledání smyslu života.

Bavíme se o duchovních otázkách. Jak se to dá skloubit s tím, že jste vědec?

Těžko, poměrně těžko. Osobně v tom vnímám určitý konflikt. Naše racionálně zaměřená společnost podobné aspekty života nebere příliš v potaz. Z vědeckého pohledu se snažím pochopit, co se v člověku děje, když se léčí. Sám jsem ten proces léčby v Takiwasi během výzkumu proto celý podstoupil. Chtěl jsem s pacienty navázat co nejbližší kontakt a projít si všechny procedury.

Jak terapie vypadá?

Začíná se detoxikací. Obřadně jsou pacientům podávány látky, které vyvolají zvracení a průjem. Pacienti sedí pohromadě, každý dostane půl deci trpkého rostlinného extraktu a ten pak dvě hodiny zapíjí vlažnou vodou. Té se během sezení pije pět až šest litrů, dokud přípravek z těla zcela nevyplavíte. Léčitel u toho zpívá léčivé písně, používá k rytmickému chrastění metličku z bylin, okuřuje pacienty tabákem a ovívá je vonnými esencemi.

V Takiwasi se taky často pacientům podává psychoaktivní směs ayahuasca, odvar z rostlin *Banisteriopsis caapi* a *Psychotria viridis*. Tato praxe zde patří k jedněm z hlavních pilířů terapeutické práce. Další procedurou jsou diety, během kterých pacienti pod dohledem tráví čtyři až osm dní o samotě v džungli a pijí výluhy z rostlin.

Slovo ayahuasca se do češtiny obvykle překládá jako liána smrti nebo liána mrtvých. Proč?

Neplatí to pro každého, ale tato látka často vyvolá zážitek blízkosti smrti. Obrazy a tělesné prožitky, které člověk může pod jejím vlivem mít, jsou někdy natolik intenzivní, až si člověk myslí, že umře, pokud mu někdo nepomůže. Lidé to popisují různě – někteří jako stav, kdy se cítí úplně ztraceni, jiní jako rozpad osobnosti, který pak následuje její nové složení. Evropané často věří, že když budou mít při sezení vidění, tak se vyléčí. Léčitelé v Amazonii ale tvrdí, že pokud člověk nezvrací, tak se neléčí.

Jaká byla vaše zkušenost s ayahuascou?

Chuťově je to naprosto odporné. Osobně jsem sezení účinky prožíval tak silně, že kdyby na sezení nebyl odborný dohled, jemuž jsem důvěřoval, pravděpodobně bych to nezvládl. Do stavu blízkého smrti se člověk dostane proto, že se snaží myslet rozumem a zastavit. Přeje si být zpátky doma a aby to peklo už skončilo. Tohle není zážitek, který by přinášel rozkoš. Žádná zábavní droga, která ukazuje růžová prasátka.

Jak se ayahuasca připravuje?

Recept je tajný a léčitelé si ho chrání. Ten, kdo látku připravuje, by měl držet dietu. Nejíst vepřové, nepít alkohol a nemít v poslední době sex. Ayahuasca se vaří dva dny v obrovském hrnci, dokud nevznikne tmavá hustá látka chuťově podobná hořkému medu.

Vidíte nějaké slabiny terapie v Takiwasi?

Léčebna je pro naše pacienty velmi daleko a pobyt zde je nákladný. Pro ohromnou rozlohu Peru je taky těžké dostat se k vyléčeným pacientům, takže nikdo ještě neudělal následnou studii, která by po pěti letech ukázala, jak jsou na tom. Účinnost léčby lze takto stanovit jen těžko. Osobně jsem ale velmi přesvědčen o její efektivitě. Studoval jsem totiž záznamy pacientů a to, s jakým výsledkem z léčebny odcházeli. Sedmadvacet procent pacientů z let 1999 až 2009 dokončilo celou terapii a terapeuti je prohlásili za vyléčené. Třiačtyřicet procent odešlo dříve a tvrdili, že jsou na tom taky líp.

Co zkoumáte ohledně amazonského léčitelství u nás?

Snažím se poznat kulturu uživatelů amazonské medicíny v České republice. Taky bych si přál, aby si zaměstnanci z různých terapeutických komunit pro drogově závislé, které fungují u nás i v zahraničí, mohli vyměňovat zkušenosti. Jsem přesvědčen, že pro české terapeutické komunity by bylo přínosné, kdyby se zde tradiční amazonská medicína mohla kontrolovaně používat pro léčebné účely. Efektivitu léčby závislostí by to mohlo radikálně zvýšit.

K čemu Češi využívají tradiční medicínu?

Především je to z léčebných důvodů. Dále jim jde o osobní rozvoj. Pro rekreaci ji z toho, co dosud víme, nepoužívá takřka nikdo. V některých případech je jejich motivace také náboženská.

Jak to myslíte?

Působí u nás skryté církve, které mají svůj původ v Brazílii. Kombinují ve své praxi křesťanství s uctíváním duchů přírody a právě ayahuasca se u nich podává jako hostie.

Kdo v Česku používá amazonskou medicínu?

Všeobecně se má za to, že to jsou lidé na okraji společnosti, ztracené existence. Podle dosavadních výsledků našeho výzkumu se ale naopak jedná o lidi vysokoškolsky či středoškolsky vzdělané. Najdeme mezi nimi starosty, učitele, umělce, informatiky i pošťáky... Rozhodně se nepotácejí životem a jsou to zodpovědní uživatelé.

Je v něčem česká scéna odlišná?

V našem výzkumu se zabýváme právě místními odlišnostmi. Někteří tuzemští uživatelé si třeba na začátku sezení proplachují ústa slivovicí, aby se zbavili pachuti ayahuasky. Léčivé písňe se u nás občas zpívají v češtině, ukrajinštině či jinými slovanskými jazyky, což by Peruánci považovali za velmi exotické.

Jak jste snášel klima v Peru?

Je to velký šok. Dodneška si pamatuji první okamžik, když jsem v Tarapotu vystoupil z letadla. Pro vysokou vlhkost vzduchu a vedro to bylo, jako když na vás hodí deku. Na slunci tam někdy bývá až pětadvacet stupňů. Výhodou i nevýhodou je, že v Amazonii téměř denně prší. Jsem teplomilný člověk, takže jsem tam málem zůstal. (smích) Tarapoto je pralesním velkoměstem se sto dvaceti tisíci obyvatel. Je to velmi pěkné a bezpečné město příjemné k životu. A lidé jsou v Peru dobří.

Co člověka naučí Amazonie? Umíte zacházet s mačetou?

Mačetu jsem si dovezl z Nikaragui, kde se také běžně používá, ale jen jako sběratelský předmět. Spíš jsem se naučil přistupovat k jiným kulturám s respektem. A také tomu, nepřivlastňovat si cizí věci za vlastní, jak často dělají čeští uživatelé amazonské medicíny, kteří pořádají sezení za peníze. Pokud z léčitelství někdo rýžuje, nelíbí se mi, že původní etnika z toho nemají zhora nic.

Jak vypadají pobyty, které v Amazonii pořádá vaše fakulta?

Do takzvaných rozvojových zemí jezdíme se studenty od roku 2011. Měsíční praxe v Peru, Nikaragui nebo Thajsku jsou pro studenty velmi přínosné. Navštěvují vysoké školy, neziskové organizace a domorodá etnika. Také se seznámí s místními podmínkami a odlišným stylem života, což je přínosem nejen pro jejich studium, ale pro život obecně.

Co mohou lidé zažít na Dnu Amazonie pořádaném na vaší fakultě?

Návštěvníky čeká přednáška Jany Horáckové, která dlouhodobě pobývala mezi Indiány na hranicích Peru a Brazílie. Kolega Ruben Casas z univerzity v Pucallpě se bude věnovat amazonskému hmyzu jako potravě. Jan Placht pohovoří se zástupci Mendelovy univerzity v Brně o mezinárodní spolupráci mezi Peru a Českou republikou a Anna Irmanovová se zaměří na amazonskou spiritualitu. Ode mne se mohou lidé dozvědět o ayahuasce a našem aktuálním výzkumu."

KDO JE MIROSLAV HORÁK

- Narodil se ve Zlíně roku 1981, dnes žije v Telnici.
- Vystudoval učitelství pro střední školy na Filozofické fakultě Ostravské univerzity, později absolvoval sociální a kulturní ekologii na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Tamtéž v roce 2010 dokončil doktorské studium obecné antropologie.
- Od roku 2012 pracuje na Fakultě regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně. V současnosti zde působí jako vedoucí Ústavu jazykových a kulturních studií.

- Amazonii navštívil pracovně třikrát. V Peru strávil necelý rok. Věnuje se výzkumu využití tradiční amazonské medicíny při léčbě drogových závislostí.
- Je ženatý, má tři děti.
- Mezi jeho koníčky patří fotografování a sbírání exotických hudebních nástrojů.

Autor: Jan Žlebek

Odkaz na článek:

<http://www.denik.cz/jihomoravsky-kraj/liana-smrti-neni-droga-ktera-ukazuje-ruzova-prasatka-rika-antropolog-horak-20160501-io7a.html>

Zpracovatel: Anopress IT a.s. a oddělení PR a marketingu Ostravské univerzity
